POPÜLER TARİH

Tarihi Değiştiren Savaşlar

Ali Çimen
Göknur Akçadağ

TİMAŞ TARİH

KAVİMLER GÖÇÜNÜ BAŞLATAN SAVAŞLAR:

375

Hunların Gotları Yenilgiye Uğratması

"Avrupa, 4.asrın ortalarında şimdiye kadar hiç görmediği ani bir korku ile sarsılmıştı. İspanya'dan Tuna'ya, Boğaziçi'nden Kaledonya Duvarı'na kadar herkes fırtına gibi gelen ve atlarının nalları altında her şeyi imha etmekle tehdit eden Hunlardan bahsediyordu..."

Marchel Brion

"Hunlar hayret verici manevra kabiliyeti ve çok gelişmiş süvarilikleriyle, topraklarına bağlı Germen kavimleri ve yüksek kültürlü Romalılar üzerinde üstünlük temin etmişlerdi. Bundan dolayı 3-5 yıl içinde bütün Güney Rusya ve Transilvanya'nın Hunların eline geçtiği görülüyor..."

A. Alfödi

Asya Hunlarının Avrupa'ya Geçişi ve Kavimler Göçünün Başlaması Nasıl Oldu?

Avrupa tarihi açısından önemli gelişmelerden birisi, Hun göçünün Avrupa'yı derinden etkilemiş olması ve göçleri başlatan Hunların, Gotları yenilgiye uğratmaları ve hâkimiyetleri altına almalarıdır. Hunların Avrupa ortalarına göçleri, Avrupa tarihinde önemli izler bırakan ve Avrupa'yı siyasi, etnik ve kültürel açılardan etkileyen önemli bir süreci başlatmıştı. 4.yüzyıl ortalarından itibaren birbiri ile bağlantılı çok sayıda gelişmenin yaşanmış, Türklerin oluşturduğu baskı ile Germen kavimleri batıya doğru hareket etmiş, bunun sonucunda da Batı Roma İmparatorluğu etkilenmişti. Bu sürecin en önemli kırılma noktası ise Hunların Gotları hakimiyeti altına alması olmuştur.

Hunların akınları ve Gotları hakimiyeti altına almasının etkisi, asırlarca Bizanslı ve Batılı kronik yazarlarının ilgisini çekmiştir.* Germen kökenli Gotlar, Dinyeper'in Doğusu ve Batısında olmak üzere iki grup halindeydiler. Karadeniz'in kuzeyindeki çeşitli kavimleri hakimiyetleri altına alan Gotların doğuda olanına Ostrogot, batıdakilere Vizigotlar denilmekteydi.** Gotların ve bölgenin kaderini değiştirecek olan şey, Hunların Gotların yerleştiği Karadeniz kıyısına ulaşması olacaktır.

Biraz geçmişe gidecek olursak, MÖ. 54'te Çi-çi Han'ın Hun Devleti'nin başına geçmiş olan Çi-çi Han'ın, Orhun'dan Batı Türkistan'a doğru hareket edip, Türkistan'da kalmaya karar vermesi*** ve Hunlara Türkistan yolunun açılmasını sağlamış olduğunu hatırlamamız gerekir. Nitekim Çi-Çi iktidarı yıkıldıktan sonra Kafkaslar'ın kuzeyi, Dinyeper nehri ve Aral gölü civarındaki varlıklarını sürdüren Türk grupları, doğudan gelen Hun grupları ile birleştiler ve sonrasında 350 yıllarında doğudan gelen Uar-hun baskısı karşısında batıya yöneldiler. Bu gruplar daha

---

* Karoly Czeglédy, *Bozkır Kavimlerinin Doğudan Batıya Göçleri*, çev. E. Çoban, İstanbul 1998, s. 15.

** A. A. Vasiliev, *The Goths in the Crimea*, Cambridge 1936, s. 38 vd; A. Nimet Kurat, *IV-XVIII Yüzyıllarda Türk Kavimleri ve Türk Devletleri*, Ankara 1992, s. 8.

*** W. Eberhard, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1947, s. 144 vd.; B. Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 2003, s. 91.

sonra Avrupa Hunlarını oluşturdular. 370'de Alanların, Hunlarla girdikleri savaşı kaybetmeleri ile Hunlar Azak Denizi'ne kadar Kuzey Kafkas steplerini kontrol altında tutmaya başladılar. Alanların geri kalan kısmı ise Batıya kaçtı ve Germenlerle kavimler göçüne katıldılar.* Alan ülkesinin zaptından sonra Avrupa Hun Devleti'nin temellerini atacak olan Hunlar, yeni yurtlar edinmek amacıyla batıya doğru harekete geçmişlerdi. Hunların 370-375 yıllarında İtil Nehri'ni geçerek Avrupa önlerinde görünmeye başlamasıyla birlikte, bölgedeki Gotlar ve Alanlar başta olmak üzere birçok kavim ani bir şekilde batıya doğru göç etmeye başlamış, Kafkaslar ve Karadeniz'in kuzeyinden başlayarak bütün kavimler yer değiştirmiştir.**

Hunların Gotlara Saldırısı

Hunların Roma İmparatorluğu sınırlarına iki dalga halinde geldiği, bunlardan ilk Hun gruplarının Karpatlar bölgesine 360-380'lerde geldikleri, ikinci dalganın 5. yüzyılın başlarında Karpatların batısına doğru Tuna civarında doğru olduğu düşünülüyor. O dönemde yaşamış din adamlarından Ambrose'un Hun gruplarının Alanlar ve Gotların bölgelerine gelişine ilişkin açıklamasında, *"Hunlar Alanların üzerine, Alanlar Gotların üzerine, Gotlar Taifali ve Sarmatae üzerine ilerledi ve Gotlar, kendi ülkelerinden sürgün edildi"* ifadesi dikkat çekmektedir. 4. Yüzyıl yazarı Orosius ise Hunların Gotları batıya doğru iteklediğini söyleyerek, *"Erişilemeyen dağlarla uzun süredir kapalı olan Hun ırkı, Gotlara karşı ani bir öfke ile ilerledi ve onları sürdü. Gotlar Tuna Nehri'ni geçtiler"* şeklinde bahsetmiştir.***

---

* R. Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, İstanbul 1980, s. 80; L. Rasonyi, Tarihte Türklük, İstanbul 2008, s. 68; İ. Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1988, 68 vd.; A.N. Kurat, s. 13.

** A.N. Kurat, s. 11-12.

*** Peter Heather, *Empires and Barbarians: The Fall of Rome and the Birth of Europe*, Oxford University Press 2010, s. 163; P. Kuosmanen, *The Nature of Nomadic Power Contacts Between the Huns and the Romans during the Fourth and Fifth Centuries*, Finland: Turku, 2013, s. 73.

Hunlar 374'te Volga kıyılarında görülmeye başladıklarında ise, Karadeniz'in kuzeyindeki düzlüklerde Germen kavimlerinden olan Gotlar yaşıyordu. Hunlar'ın başında bulunan Balamir'in Doğu Gotlarını yenilgiye uğratması sırasında, Don-Dinyeper nehirleri arasında Doğu Gotları (Greuthungi-Ostrogotlar), nehrin batısında ise Batı Gotları (Tervingi-Vizigotlar) bulunuyordu. Galiçya'da Gepidler, bugünkü Macaristan'da ise Vandallar vardı. Bölgede İranlı ve Slav kitleler de bulunuyordu.* 375-76 kışında Karadeniz kıyısındaki Doğu Gotları bölgesinde şiddetli çatışmalara dair söylentiler Konstantinopolis'e ulaşmıştı. Ammianus Marcellinus, Don ve Dinyester arasındaki bölgede yaşadıkları söylenen Doğu Got gruplarının durumunu anlatırken, Bazı Hun ve Alan gruplarının aniden Doğu Gotları hükümdarı olan Ermanarik'in geniş ve zengin topraklarına girdiğini söylüyor.**

4. yüzyılın sonlarında bölgede bulunan Hun gruplarının başında çeşitli başbuğlar bulunuyordu. 370'lerde Hunların başında bulunan ve Gotları yenilgiye uğratan Balamir'den A. Marcellinus, "Balamber" adı ile en seçkin kabile reislerinden birisi olarak bahsetmektedir.*** Hunların lideri Balamir, orduyu Ostrogotlar'ın ülkesine yönlendirmiş ve beraberlerindeki gruplarla Don'dan Dinyester'a kadar uzanan büyük Ostrogot krallığının zengin köylerine saldırmışlardı. Hunların akınları ile ittifakı seçen kavimler, rehin yollayarak, Hun birliklerine savaşçı grup vererek ve otlaklarını Hunların sürülerine açarak hayatları ve mallarını koruyorlardı. İttifak yapmak istemeyenler ise kaçma yolunu seçiyordu. Hunların akınlarına dayanamayan Gotların kralı Ermanarik 375 yılında ölünce, Ostrogotlar Hun kralı Balamir'in yönetimi altına girmişlerdi.

Bu dönemden itibaren Gotlar, bütün bir yüzyıl boyunca Hunlara tabi kaldılar, hatta kendi akrabaları olan Vizigotlara karşı

* İ. Kafesoğlu, s. 51-53.

** E. A. Thompson, *The Huns*, Reprinted 2000, Oxford: Blackwell, 1999, s. 27; P. Kuosmanen, s. 70.

*** Peter Heather, s. 163, 215.

yönetimi altında oldukları Hunların yanında savaştılar. Böylece Hunlar, Romalıların yenilmez savaşçı gibi gördükleri Alanlara boyun eğdirdikten sonra Ermanarik'in krallığını da hakimiyeti altına almışlardı. Dinyeper ile Dinyester arasında bir yerde savaşıldığı söylenen bir savaş sonrası Gotların Hunlara boyun eğdiği ve mücadeleyi bıraktıkları anlaşılmaktadır. Ostrogotlar'dan general Alatheus ve Safrax liderliğindeki büyük bir grup, Ermanarik'in ölümünden kısa süre sonra batıya göç etmiş, Ukrayna'nın güneyinden Tuna'ya kadar ilerleyerek, Vizigotlar ordusuna katılmıştı. Ostrogotların geride kalanları ise Winithari'yi kral olarak seçtiler ve Hun boyunduruğundan kurtulmaya çalıştılar. Hunlar bölgede yeni fetihlerle meşgulken, Winithari, Hun hakimiyeti altında bir Slav halkı olan Ante'nin ülkesini istilası sonrası yenilgiye uğramış ve ölmüştür. Ermanarik'in oğlu Hunimund yönetimindeki Ostrogotların geri kalanı ise Hunlara tabi olmaya devam ettiler. Bununla birlikte, Hunların fetihlerinde yardım edenlere kendi krallarını seçme hakkı verilmişti. Ermanarik'in toprakları Hunların boyunduruğu altına girdiğinde, Ostrogotların küçük

Hunlar, Don Nehri'ni geçerek Gotların topraklarının sınırına varışları. (376) Liebig kartı, askeri tarih keşifleri 19. yüzyılın sonlarında veya 20. yüzyılın başlarında tarihi askeri tarih keşifler serisinde yayınlanmıştır. https://www.lookandlearn.com/history-images/M524444/The-Huns-cross-the-River-Don-and-arrive-at-the-frontier-of-the-lands-of-the-Goths-376

bir kalıntısı ise Kırım tarafına gitti ve bir ulus olarak varlıklarını bin yıldan fazla bir süre korudular.*

Doğu Gotlarından sonra Batı Gotlarına yönelen Hunlar, Dinyeper kıyısında Vizigotları da yenilgiye uğratmıştı. Vizigotlar, Atanarikh, Frithigern ve Alewiw tarafından yönetilen üç kabileye veya küçük krallığa bölünmüştü. Bu üç reis arasında Athanarikh en güçlüsüydü ve 375-376'da Dinyester'in batı yakasında toplanan tüm ulusun ordularının komutanı olarak hareket ediyordu. Hunların baskısı ile Ostrogotların büyük kısmı Prut'un batısına gitmişti. Prut nehrin diğer tarafta Hunlar bulunuyordu. Hunların teknesi olmadığı için Athanarikh, acil bir saldırıya karşı güvende olduğunu düşünüyordu. Ancak bir gece Hunlar atlarını nehirde yüzdürerek ve atlarına tutunarak karşı kıyıya geçmişlerdi. Bu durum Got kampını şaşırtmıştı. Nehri aşanlar toprağa ayak basar basmaz yaylarını geriyorlardı. Balamir'in birlikleri düşmanlarının üzerlerine hücum ettiler. Bu ani baskın karşısında şaşkınlığa uğrayan Athanarikh, mücadele etse de hızla Prut nehrinin batısına çekilmek zorunda kaldı. Burada onarmayı planladığı bazı terk edilmiş Roma tahkimatları bulunuyordu. Tahkimatlar aracılığıyla düşmana meydan okumayı amaçlıyordu. Vizigotlar gelişmeler karşısında paniğe kapıldılar. Diğer liderler Frithigern ve Alawiw, İmparator Valens'e elçiler göndererek Vizigotların Tuna'yı geçmelerine izin vermesi ve Roma topraklarına yerleşmek için istekte bulundular. Hun birliklerinden kaçan çok sayıda göçmen erkek, kadın ve çocuk ve hayvanlarıyla Tuna'nın kuzey kıyısına geldiler ve nehri geçmek ve Roma topraklarında koruma aramak için taleplerini İmparator Valens kabul etti. Athanarikh, halkını Hunlara karşı direniş göstermeye ikna edemeyince, Transilvanya'nın dağlık bölgesine kuzeybatıya doğru gitti. O'nun ayrılmasıyla

* E.A. Thompson, *A History of Attila and the Huns*, Oxford, 1943, s. 22 vd; Henry Bradley, *The Goths*, London 1887, Distributed by Heritage History 2010, s. 20, 141; Jordanes, *The Origin And Deeds Of The Gots*, (J. Vanderspoel, translated by C. C. Mierow), s. 129; Marchel Brion, *Asya ve Avrupa'da Hunlar*, çev. R. Uzmen, İstanbul 2005, 82 vd.; A.N. Kurat, s. 18.

rakibi Frithigern tüm Vizigotların kralı olmuştu. Balamir Atanarikh'in arkasından Hun atlı birliklerinin dağlık bölgelere gitmesini istemedi. Vizigotların ikiye bölüneceği ve taarruz edeceği zamanı bekleyerek birlikleriyle saldırıya geçti ve bölgeye hâkim oldu.* Balamir'den sonra bölgede bulunan Hunlar boy önderleri tarafından ve hakan olan Muncuk tarafından idare edildiler.

"Athanaric and Valens on the Danbue", Eduard Bendemann, 1860, https://www.akg-images.co.uk/archive/Athanaric-and-Valens-on-the-Danbue-2UMDHUVPDK1D.html ; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Athanaric_and_Valens_on_the_Danbue.png

Vizigotların Hıristiyanlıktan etkilenmesi de Valens'in 376'da Tuna'yı geçmelerine ve İmparatorluğa girmelerine izin veren anlaşma ile olmuştu. Hunların Gotik toplumdaki yerleşik düzeni bozmaları ile Gotlar bölünmüş, bunlardan büyük bir grup

* E. A. Thomson, s. 24; H. Bradley, s. 21, 23; Jordanes, s.23-24; Guy Halsall, "Two Worlds Become One: A 'Counter-Intuitive' View of the Roman Empire and 'Germanic' Migration", *German History*, Vol. 32, No. 4, 2014, Published by Oxford University Press, s. 529; M. Brion, s. 89-90.

İmparatorluktan sığınma talep etmişti. Bu anlaşmanın bu grupları Hıristiyanlığa dönmeyi kabul etmeye sevk ettiği de düşünülmektedir.*

Procopius, Gotların Hunlara karşı güçlerine ve konumlarının avantajına güvenerek, kalkanlarıyla bir bariyer oluşturduklarını ve saldırganlara karşı ilk başta inatçı bir duruş sergilediklerini ancak savaşta sayıca üstün olan Hun tarafına direnemediklerini söylüyor. Procopius'un verdiği bilgiler, iki taraf arasındaki savaşın Yarımadanın doğu bölgesindeki Arabat ve Theodosia körfezleri (Kefe) arasındaki dar yere, Kerç Yarımadası'nda gerçekleştiğini gösteriyor.

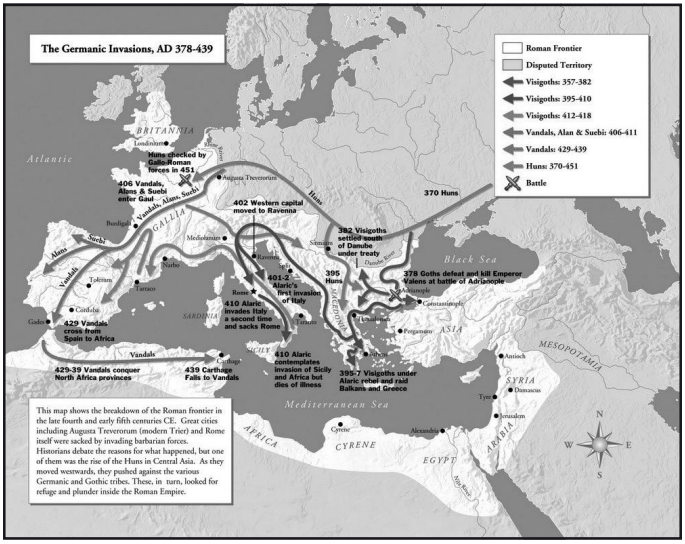

John Nichols, illustrated by Steve McEntee, Alexander von Humboldt – Stiftung Foundation. http://www.humboldt-foundation.de/web/home.html

Kırım Gotlarının bir kısmı Boğazı geçerek Taman Yarımadası ve komşu bölgelere yerleşmişti. Hunların Tauri Yarımadası'na iki

* P. Heather, *The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion*, s. 289, 290, 317 https://grbs.library.duke.edu/article/viewFile/4951/5421

kez yöneldiler, ikinci yönelişte Gotlar başarısız bir direnişin ardından, Yarımada'yı terk ederek Boğaz'ın karşı kıyısına geçtiler. Hun tehdidi karşısında, ovadaki Gotların çoğu dağlara yönelmişti. Ovada yaşamaya ve savaşmaya alışmış ve binicilikte usta olan Hunlar, Kırım'ın ulaşılmaz yüksekliklerine karşı müdahalede bulunamamışlardı. İki taraf arasındaki mücadeleyi anlatan Procopius, 5. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Doğu Kırım Gotları ile Boğaz'ın karşı kıyısına geçen Hunların yarımadanın efendileri olduklarını söylüyor.*

Savaşlarda Hunların atlı muharebe tarzları Gotları şaşkınlığa uğratmıştı. Nitekim Gotlar sık saflar halinde, Germen usulünde göğüs göğüse bir savaşa hazırlanırlardı. Hunlar ise düşmanlarını kendi saflarına yanaştırmazlar, uzaktan attıkları oklarıyla onları yok ederlerdi.** Bu durum Hunların farklı savaş usullerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Görülmektedir ki yenilgiye uğrayan Doğu Gotlarının bir bölümü Batı Gotlarının arazisine sığınmış, geride kalanlar ise Hunların hâkimiyeti altına girmiştir. Bu dönemden itibaren kendi krallarını kendileri seçseler bile Hunlara bağlı durumda oldular. Bu bağlılık, kral unvanlarında ve isimlerinden de anlamaktayız. Mesela yeni krallarının adı Hunimund, "*Hunların himayesi altında yaşayan"* anlamına gelmekteydi.***

İmparatorluğun çöküşünü başlatan Hadrianapolis Savaşı (378) ve Hun hâkimiyetinin Roma İmparatorluğuna Etkileri:

Bölgedeki kavimler yer değiştiriyor...

Hunların Vizigotları yenilgiye uğratması ile çeşitli zincirleme gelişme de yaşanmıştı. Sayılarının iki yüz bin kadar olduğu söylenen Vizigotlar imparatorluğun doğu bölümüne baskı uygulayınca, İmparator Valens, 378'de Vizigotlar üzerine bir sefer düzenledi. Gratianus, amcası Valens'e Batı Roma ordusundan

* A. A. Vasiliev, *The Goths in the Crimea*, Cambridge1936, s. 39.

** Gyula Nemeth, *Attila ve Hunları*, Terc. Şerif Baştav, Ankara1982, s. 53-54.

*** G. Nemeth, s. 57.

destek göndermesine rağmen, sefer Romalılar açısından felaketle sonuçlandı, Valens'in ordusu Ostrogotlar tarafından desteklenen Vizigotlar tarafından yenilgiye uğratıldı. Vizigotlara bazı Hun kıtaları da katılmıştı. İki taraf Edirne yakınlarında karşı karşıya geldiklerinde, savaş 9 Ağustos 378 de Romalıların bozguna uğraması ile neticelendi ve İmparator Valens öldü.*

A. Marcellinus, savaşta Roma ordusunun üçte ikisinin yok olduğunu hesaplamıştır. Ortaya çıkan Germen kavimlerinin hareketi sorunu, Hunların bu kavimleri yerlerinden oynatması ve büyük bölümünü hâkimiyeti altına alması sonucunda gerçekleşmişti. Hunlar kendilerine bağlı kavimlerden aldıkları yardımcı kıtalarla 378'de Tuna'yı aşarak Trakya'ya girmişti. 388 ve 394'te Hunlar, I. Theodosius'un iktidarına destek olup, düşmanlarını yenilgiye uğratmasına yardım ettiler.**

395'de I. Teodosius'un ölümü sonrası Hunlar iki cephede harekete geçmişlerdi. Hunlardan bir kısmı Balkanlar'dan Trakya'ya ilerlerken, daha büyük sayıdaki diğer kısım Kafkaslarda Daryal üzerinden Anadolu'ya yöneldiler. Her iki askeri harekât Bizans'a karşı birbirini destekleyen başarılı girişimlerdi. Roma İmparatorluğu içindeki sınır bölgeleri, özellikle doğuda Tuna Nehri yanındaki yerler, 380'lerde Hun, Got ve Alan grupları tarafından sık sık tahrip edildi.*** Devam eden Hun akınlarının Doğu ve Batı Roma'yı baskı altına almayı hedefliyordu. 4. yüzyıldan 5. yüzyıla geçilirken Hunlar için Romanya ve Pannonia (Macaristan bölgesi) merkez haline gelmişti. Macaristan üzerinden Batı Avrupa'ya yönelmiş olan Hunlar, bölgede yaşayan Markomanlar ve Kuadları Roma topraklarına geçmeye zorlamıştı. Macar Alfödi, Hunların topraklarına bağlı Germen kavimleri üzerinde ve yüksek kültürlü Romalılar üzerinde üstünlük temin ettiklerini, bundan dolayı 3-5 yıl içinde bütün Güney Rusya ve Transilvanya'nın Hunların

* G. Ostrogorsky, s. 48; E.A. Thomson, s.24-25.; P. Heather, *Goths and Romans 332-489*, Oxford 1991, s. 123 vd.

** İ. Kafesoğlu, s. 70 vd.

*** P. Kuosmanen, s.74, 77; İ. Kafesoğlu, s. 75.

eline geçtiğini söylemektedir. Ayrıca Roma tarafının Hunların askeri gücünden faydalanmak istedikleri de anlaşılmaktadır.*

Hunların bölgeye 4.yüzyıldaki ilk akınları ve bölgeyi hâkimiyetleri altına alışları, 5.yüzyılda Hunların daha da geniş bir bölgede hâkim oluşu, pek çok yönü ile Doğu Avrupa'yı etkilemişti. Bu etkilerden bazıları arkeolojinin sağladığı imkânlarla da ortaya çıkmaktadır. Cambridge Üniversitesi tarafından Roma İmparatorluğu'nun sınır bölgesi Pannonia'daki (bugünkü Macaristan) mezar alanlarında yapılan bir araştırma ile elde edilen arkeolojik bulgular, (mezarlıkta bulunan kemik ve dişlere yapılan izotop analizleri) Roma İmparatorluğu sınırında Hunların yerel halkla birbirine karışmış olabileceğini göstermişti. Bu sonuçlar, bazı köylülerin yerlerinden ayrılarak Hunlar gibi sürekli hareket halindeki sığır çobanları haline geldiklerini ve bazılarının da çeşitli gruplara katılıp silahlandığını göstermişti. Dr. Susanne Hakenbeck'e göre bu verilerin, Hunların, bölgedeki çiftçilerin ilgisini çeken bir hayat anlayışını bölgeye taşımış olabileceğini, onlardan da bazı yenilikler öğrenerek bölgeye yerleşmiş olduklarını gösterdiğini söylemektedir.**

Hunlar, göç dönemindeki olayları sözlü olarak aktarılan Germen kahramanlık efsanelerinde de önemli bir rol oynamıştır. Doğu Avrupa'daki Gotlar ve Hunlar arasındaki çatışmaların anıları, eski İngiliz şiiri Widsith'de ve Eski İskandinav şiiri "Gotlar ve Hunların Savaşı"nda, 13. yüzyıl İzlanda "Hervarar Saga'da muhafaza edilmektedir.*** Hervarar destanı, Alman kahramanlık efsanesindeki birkaç eski destan maddesini birleştiren 4. yüzyıldan itibaren Gotlar ve Hunlar arasındaki savaşları anlatan bir destandır. Christopher Tolkien, Karadeniz'in kuzey kıyılarındaki Gotik krallıklara ve Hunların ve onlara bağlı Alan tebaalarının Güney

* A. N. Kurat, s. 19.

** C. Carlos, "Crimea and the Black Sea: An Environmental History", (2015) IB Tauris, "Hunlar Roma İmparatorluğundaki Yerleşimcilerle İşbirliği Yapmış Olabilir", arkeofili.com

*** Hervarar Saga ok Heiðreks, *World Heritage Encyclopedia*, Article Id: WHEBN0000913012, Project Gutenberg Self-publishing Press.

Rusya ovaları boyunca batıya doğru ilerlediği ilk ortaya çıkışlarından sonraki yıllara ait bilgiler olabileceği, Aşağı Dinyeper, Dinyester, Doğu Karpatlar, Tuna ağızları civarındaki alanda aranması gerektiğini söylemektedir.*

Hun akınları ve hâkimiyeti sonucu, Karadeniz'in kuzeyinde Ostrogotların yönetimi sona ermiş, Ostrogotlar ile Vizigotların Batı Avrupa yönüne hareketleri de bu koşullar altında gerçekleşmişti. Bu dönemde Balkanlar, Ponnonya, İtalya, Galya, İspanya ve Kuzey Afrika farklı kavimlerin istilasına uğradı. Bu durumun en önemli sonucu, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasına yol açmış olmasıdır. Hunların başlattığı akınlar ve hâkimiyet sahaları oluşturmaları ile German grupları ve çeşitli kavimlerin yer değiştirmesi sonucunda yeni milletler ve devletlerin ortaya çıkması, Avrupa tarihi açısından belirleyici olmuştur.** Kavimler göçünün başlaması ile Roma İmparatorluğu için çok sayıda sorun ortaya çıkmıştı. İmparatorluk bir taraftan din ve mezhep mücadeleleri ve iç savaşlar dönemini yaşarken, diğer yandan iki cephede birden savaşmak zorunda kalmış, inanç ayrılığı nedeniyle Doğu ve Batı arasında bağlılık gittikçe gevşemişti. Özellikle Batı Gotlarının devlet arazisini tahrip etmeleri, arkalarından gelen Doğu Gotları ve Hunların hareketleri İmparatorluğu etkilemişti.***

Batı İmparatorluğu'nun çöküşünden önce Hunlar çeşitli kabileleri iterken, Gotların yenilgiye uğramaları ve Hunların önüne kattığı bu grupların İmparatorluğa sığınmaları, Roma Doğu Avrupa sınırlarının çökmesine yol açmıştı. Bu durum, sınırların Roma'nın siyasi istikrarı korumadaki rolünü sarsmış, sınırın çöküşü göçü artırmıştı. Bu durum Roma İmparatorluğu'nun sona erişine giden sürece doğrudan etki edecekti.**** İmparator I.

---

* Christopher Tolkien, *The Battle of the Goths and the Huns*, Viking Society For Northern'Research University College London 1953-57, s. 141 vd. http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Saga-Book%201-22%20searchable/Saga-Book%20XIV.pdf

** A. N. Kurat, s. 18-19.

*** G. Ostrogorsky, s. 46- 48 vd.

****P. Heather, s. 209, 215; Guy Halsall, s. 529 vd.

Theodosius döneminde de Roma sınırları üzerindeki Gotlar askeri güç ile ortadan kaldırılamamış, iki taraf arasında tabiilik anlaşması yapma yoluna gitmişlerdi. Aynı zamanda devlette görev alarak, gittikçe artan ölçüde askeri mevkilerin Germenlerin eline geçmesine yol açmıştı. Bu dönemin ardından İmparatorluğun I. Theodosius tarafından 395 yılında imparatorluğu iki oğlu Arkadius ve Honorius arasında taksim etmesi gerçekleşmişti. Zaman içerisinde imparatorluğun Doğu yakası stratejik, askeri, siyasi, ekonomik vs. nedenlerden dolayı gittikçe güçlenirken, batısı Germen kavimlerin saldırı ve tazyikiyle zayıflamaya başlamıştı. Bu durum Batı Roma İmparatorluğu'nun sonunu getirirken, Avrupa kıtasının siyasi ve etnik haritasının da büyük ölçüde değişmesine neden olmuştur. Gelişen bu süreçte Batı Roma İmparatorluğu'nun Germenlerin etkisi altında zayıflama süreci devam etmiş ve çöküşü gerçekleşmişti.* Gotların Hun hâkimiyeti altına girmesi sonrası gelişen tarihsel süreçte, Hunlar, Sofya, Filibe, Niş gibi büyük şehirlerin bulunduğu Belgrat-İstanbul arasındaki ana yol ile Kafkaslar ve Karadeniz kuzeyinin ele geçirilmesi sonrası kuzeyi güneye bağlayan stratejik sahalara hükmetmişti.** Göçlerden sonra Ren ve Baltık arasındaki bölgelerin siyasi dinamiklerini değiştirmişti. Germenler ve Lombardların Tuna ötesine hareketleri, Ren Nehri boyunca meydana gelen hareketler, göçlerin Almanya'nın ortaya çıkışına katkısı, Trans-Ren bölgelerindeki nüfus hareketliliği sonucunda yeni siyasi dinamikler bu koşullarda ortaya çıkmıştı.***

Sonuç olarak Hunların Gotları yenmesi ve bölgeye hâkimiyetleri, bazı açılardan süreç içinde Avrupa tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş, Roma imparatorluğunun kuzey eyaletlerindeki

* G. Ostrogorsky, s. 49, 51; Fatma Çapan, Baran Güvenç, "Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C:6, S:18, (Kış 2017), s. 632 vd.

** Ali Ahmetbeyoğlu, "Avrupa Hun ve Hazar Devletlerinin İktisadi Gelir Kaynakları", *Belleten* LXIX, (2005), s. 119.

*** G. Halsall, s. 529 vd.

hareketleri ve yerleşmeleri önemli değişikliklere yol açmıştır.* Hunların bölgeye gelişi, çeşitli kavimlerin birbirlerini yerlerinden atarak Roma İmparatorluğu'nun kuzey eyaletlerini etkileyecek şekilde kitlesel göçe yol açmış, çeşitli kavimlerin yerlerinden olması, Roma imparatorluğu topraklarında çeşitli mücadeleler ve istikrarsızlık sürecini başlamıştır. Avrupa'nın etnik çehresini değiştiren tarihi süreçte göçlerin en önemli sonuçlarından birisi, Avrupa'da Türk varlığının yerleşmesine neden olmasıdır. Bu durum aynı zamanda Avrupa'da yaşayan kavimlerin ve devletlerin sosyal, siyasi, ekonomik durumlarında köklü değişikliklere de neden olmuştur. Avrupa'da kurulan Avrupa Hun Devleti ve Atilla'nın siyasi faaliyetleri, bu sürecin ardından devam edecek ve Hunların İdil'den Ren Nehrine, Kafkaslardan Alplere kadar uzanan bölgede yükseldiği devir başlayacaktır. Hunlar başta Germen kavimleri olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa'nın farklı kavimlerini yönetimleri altına alacak ve etkileyecektir.

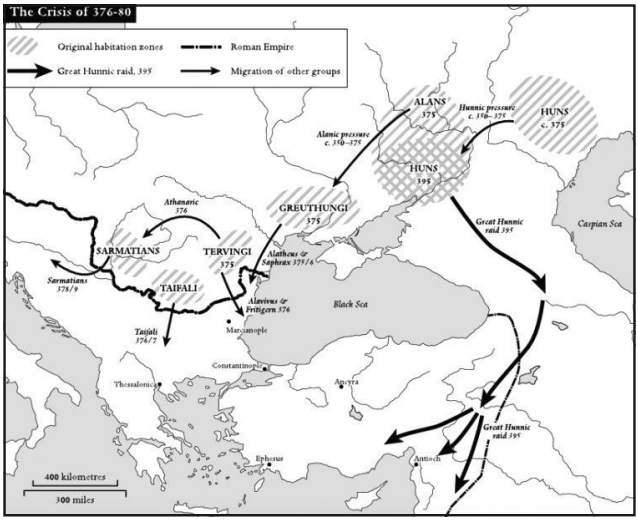

Peter Heather, ***Empires and Barbarians: The Fall of Rome and the Birth of Europe,*** Oxford University Press 2010, s. 628

* L. Rasonyi, s. 69; İ. Kafesoğlu, s. 72.

Tarihin Kaydettiği İlk Meydan Savaşı:

KADEŞ*

MÖ 1296-1280

'Mısır Kralı ve ben kardeş olduk ve şu kararı verdik:
Biz kardeşiz ve bunun için bir düşmana karşı müştereken şavaşacağız
ve bir dosta karşı da müştereken dost olacağız.'

Kadeş Antlaşması'ndan

MÖ II. binli yıllarda Anadolu'da Hitit, Mezopotamya'da Babil ve Asur devletleri, Mısır'da ise Eski Mısır sülaleleri yaşıyordu. Bu memleketler, coğrafi şartların meydana getirdiği tabii yollarla birbirlerine bağlıydılar. Basra Körfezi'ni Akdeniz'e bağlayan tek yol, Fırat Nehri mecrasıydı. Anadolu ise Mısır'a Suriye-Filistin şerit yolu ile bağlanıyordu. O zamanın bütün dünyasını teşkil eden bu üç memleket arasındaki tüm gidiş gelişler, Kuzey Suriye'den geçmek zorundaydı. Devletlerin ekonomik çıkarları, bu devrin Doğu ve Batı dünyalarının göz diktiği Akdeniz'in doğu kıyılarında birleşiyordu. Öte yandan gerek Mezopotamya gerekse Mısır'da

* Bu bölümün yazımında faydalanılan kaynaklar: Füruzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara 1998, s. 99; O. R. Gurney, *The Hittites*, London 1959; F. Kınal, "Hitit Devleti için Kuzey Suriye'nin Önemi", *Atatürk Konferansları IV*, (1970'ten ayrı basım), Ankara 1973; Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, Konya 1988; R. Yıldırım, *Önasya Tarih ve Uygarlıkları*, İzmir 1996; Jean Vervoutter, *Eski Mısır*, (çev. E. Su), İstanbul 1990; S. Alp, *Hititlerin Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001.

orman bulunmadığı için Mısır ve Mezopotamya kralları, yaptıkları mabetler ve saraylar için Amanos dağlarında yetişen güzel kokulu ağaçların tomruklarına şiddetle muhtaçtılar. Bu yüzden Eski Şark dünyasında kuvvetlenen her devlet, bu topraklara, yani Kuzey Suriye'ye göz dikiyordu.

MÖ 1950'lerde Asurlular, Mezopotamya ile Anadolu arasında ticaret aracılığı yapıyorlardı. O zamanlar Anadolu'da da henüz büyük bir devlet kurulmamıştı. Hayat, küçük şehir krallıklarının etrafında dönüyordu. Nitekim Mısır'ın Kuzey Suriye üzerindeki hakimiyetinin, MÖ 1850'lere kadar devam ettiği tahmin edilir. MÖ 1750'lerde ise Kuzey Suriye'de, merkezi Halep olan büyük bir Yamhad (Halep) krallığı bulunuyordu.

Fakat MÖ 16. yüzyıl başlarında eski Ön Asya memleketleri, yeni bir kavimler göçüne mazur kaldı. Gelenler, Hind-Ari asıllı Mitannilerdi. Mitanni istilası üzerine Kuzey Mezopotamya'da bilhassa mümbit hilal bölgesinin yerli halkı olan Hurri kavimlerinin bir kısmı, Anadolu'ya doğru; bir kısmı da güneye, Mısır'a doğru göçe mecbur kaldı. Dönemin büyük devletleri; Mısır, Babil, Mitanni ve Hitit devletleriydi. Dönemin sonlarına doğru Asur devleti de bunlara katıldı. Babil ve Mitanni devletleri bu sırada ekonomik krizin pençesine düşmüştü. Öyle ki, Amarna arşivinde mektupları bulunan Babil kralları, firavunlara Babilli prensesler takdim ederek karşılığında Mısır'dan altın istiyorlardı.

Şuppiluliuma, Hitit tahtına çıktığında Ön Asya'da siyasi koşullar, Mısır lehineydi. Bu sırada Mısır hudutları içindeki şehir krallıklarının firavunlara yolladıkları mektuplarda Hitit kralının siyaseti hakkında bilgi verip, sürekli olarak Mısır'dan yardım talep ettikleri görülür. Oysa Hitit kralı, Mısır hudutlarına tecavüz edilmemesine bilhassa dikkat ediyor ve Hitit ordularının iki cephede savaşmak zorunda kalmaması için gerekli tedbirleri alıyordu. Fakat Mısır tahtında oturan IV. Amenofis, gelen yardım isteklerini duyacak durumda değildi. Kendi ilan ettiği yeni atonizm dininden dolayı mabede kapanmıştı ve kafasını kaldırıp sefere çıkmayı düşünmüyordu. Mısır'a karşı olmasa da Mitanni Devleti'ne savaş açan Şuppiluliuma, bu krallığa ait bütün mem-

leketleri zapt etmiş ve bazı şehirlere garnizonlar kurup, bazılarının başına oğullarını oturtmak suretiyle düzen oluşturarak Anadolu'ya dönmüştü. Tekrar Suriye'de karışıklıklar olunca burayı kuşattı.

Bu sıralarda Şuppiluliuma, Mısır ile iyi ilişkiler içindeydi. Nitekim dönemin önemli kaynağı Veba dualarında yer alan Kuruştama Antlaşması da bu tespiti doğrular. İlginçtir, bu dostluk ortamının bozulmasına, evlenme teklifi içeren bir mektup sebep olmuştur. Hitit kralı, Karkamış şehrinin kuşatması sırasında Dahamunzu adlı bir Mısır kraliçesinden bir mektup alır. Kraliçe mektupta firavunun öldüğünü, elbette ki kölelerinden birisi ile evlenmeyeceğini, Hitit kralının birçok oğlu olduğunu duyduğunu, bunlardan birisinin Mısır'a kral, kendisine de eş olabileceğini yazar:

'*Kocam öldü. Bir oğlum da yoktur. Senin ise birçok oğlun olduğunu söylüyorlar. Eğer sen, oğullarından birini bana verirsen, o, kocam olabilir. Hiçbir surette bir kölemi alıp kocam yapmak istemem!.. Korkuyorum!*'

II. Mürşili tarafından kaleme alınan 'Şuppiluliuma'nın Kahramanları' adlı metinde şöyle anlatılır:

'Babam bunu işitince, ileri gelenleri görüşmeye çağırdı ve şöyle dedi: "Hayatımda şimdiye kadar başıma böyle bir şey gelmedi." Hal böyle olunca babam, mabeynci Hattuşaziti'yi şu sözlerle Mısır'a gönderdi: "Git, doğru sözü sen bana getir, belki onlar beni aldatıyorlar, belki efendilerinin bir oğlu vardır."

Elçi, Mısır'dan dönmüş, beraberinde Mısır'ın habercisi Lord Hani de gelmişti. Kraliçe, Hitit kralına yazdığı ikinci mektupta '*Niçin böyle dedin? Beni aldatıyorlar, eğer bir oğlum olsaydı, kendim ve ülkemin küçülmesini ister, diğer bir ülkeye yazar mıydım? Sen bana inanmadın ve bana öyle dedin... Ben başka hiçbir ülkeye yazmadım, yalnız sana yazdım, senin oğullarının çok olduğunu*

*söylüyorlar, bana oğullarından birini ver, bana koca, Mısır'a da kral olsun** der.

Sonunda Zannanza isminde bir prens Mısır'a doğru yola çıkar fakat bu mektuplaşmalar sürerken kraliçenin düşmanları da harekete geçer, başvezir Horemhep'in planıyla Hitit prensi Mısır'a ulaşamadan öldürülür. Oğlunun öldürülmesi üzerine Şuppiluliuma, Mısır'a karşı bir intikam seferi açar. Amka memleketine girilmiş, esirler alınmıştır. Bu intikam seferi ile aralarındaki anlaşma da bozulmuş olur.

Savaşa Giden Yolda Gelişmeler

Kadeş Savaşı'nın gerçek nedeni, Mısır ve Hitit devletlerinin birbirine eşit kuvvetler haline gelmesi ve bu iki büyük devletin ekonomik çıkarlarının Kuzey Suriye toprakları üzerinde birleşmesiydi. Büyük Hitit Kralı, Fırat'ı geçmiş, Hapla (Halep), Mukiş, Ugarit şehirlerini zapt etmiş; Nuhasse denilen Fırat ile Halep arasındaki memleketlere girmişti. Kuzey Suriye'deki Huri beyliklerinden Kadeş ve Katna şehirlerini alarak, Hitit sınırlarını Lübnan dağlarına ve Şam civarındaki Abina'ya kadar uzatmıştı.

Hititlerin Suriye'de durumlarını güçlendirmelerini Mısırlılar bir türlü hazmedemedi ve iki ülke arasında gerginlik giderek arttı. Gerçekten de Mısır'da IV. Amenofis'in ölümünden sonra yapılan restorasyon hareketi, Mısırlılara Suriye toprakları üzerindeki manevi haklarını koruma fikrini vermiş ve bu yeni hamle ile I. Sethos, Suriye seferine başlamıştı. Bu sebeplerden ötürü iki ülkenin birbiri ile çarpışması kaçınılmaz olmuştu.

Kadeş Savaşı'nın ayrıntısı bilhassa Mısır vesikalarından takip edilmektedir. Bu konudaki Mısır kaynakları, iki metin ile bir grup kabartmadan ibaret olup, bunlar olayı ayrıntılı bir şekilde gözler önüne serer. Ancak, bütün bu kaynakların firavunun emri ile ve tek taraflı bir görüşle meydana getirildiği gözden uzak tutulmamalıdır.

---

* B. Umar, *Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi*, İzmir 1982, s. 56; O. R. Gurney, s. 31; Sedat Alp, *Anma Kitabı*, Ankara 1974, s. 430; S. Alp, s. 7-9.

Bu dönemde I. Sethos, Suriye seferlerine başlamıştı. Diğer taraftan, Hitit devletinin de daha I. Mürşili zamanından beri Kuzey Suriye üzerinde tarihi hakları olduğu malumdu. O halde her iki taraf için de gaye aynı idi ve bu iki eşit kuvvetin çarpışması zorunlu görünüyordu. Babasının yerine kral olan II. Mürşili, Batı Anadolu seferlerinden sonra Kuzey Suriye'ye yönelmiş, isyan etmiş olan Nuhaşşe, Suriye ve Kadeş memleketlerini itaati altına almış, Halep şehri ile de yeni bir anlaşma yapmıştı. II. Mürşili'den sonra büyük oğlu Muvattali, Hitit tahtına geçti. Bu kral zamanında Asur devleti doğuda gittikçe baskısını arttırıyordu. Bununla birlikte yukarı memleketlerde Hitit hakimiyeti yeniden kurulmuştu. Artık sıra Mısır topraklarına gelmiş, hazırlıklara başlanmıştı.

Savaşı kim kazandı?

Kadeş Savaşı'yla ilgili gerek metinler, gerekse kabartmalar Abu Simbel, Luksor ve Karnak mabetleri duvarlarında birbirini takip eden nüshalar halindedir. Mısır hiyeroglif yazısı ve Mısır dili ile yazılı olan metinlerden uzun olanı şiir tarzında yazılmıştır. Kısa olan diğer metin ise hadise hakkında haberler verir. Uzun metinde bütün muharebe, Mısır ve Hitit kuvvetleri tasvir edildiği halde, kısa metinde yalnız muharebe günü firavunun kumanda ettiği ordunun kahramanlıkları anlatılmaktadır. Kabartmalarda elleri kesilmiş Hitit esirlerinin sayılmasını gösteren tasvirler vardır. Bu durum, kabartmalarda ve yazılarda tek taraflı davranıldığını gösterir.*

Hitit kaynaklarına gelince, Kadeş Savaşı hakkında Muvatalli zamanından kalan eser bulunmamaktadır. Bilgiler, yalnızca III. Hattusilis'in bu muharebeye iştirak ettiğini bildiren kısa bir kayıt ile İştarmuva muahedesindeki tek bir satırdan ibarettir. Vasal devletlerle yaptıkları savaşları bile en ince ayrıntıları ile anlatan Hitit kaynaklarının bu olaydaki sükûtu, neticenin Hititler aley-

* F. Kınal, s. 112.

hine olduğu kanaatini uyandırır.* Bu durum iki ihtimali akla getirir. Ya vesikalar yazıldığı halde bize kadar gelememiştir ya da Muvattali'nin ölümünden sonraki karşılıklar nedeniyle onun icraatı yazdırılmamıştır. Bu arada Hititlerin sessizliğini, onların mağlubiyetine yorumlamak da doğru görünmez. Çünkü Mısır kaynakları, her ne kadar firavunun bu savaştan parlak bir zaferle ayrıldığını söylese de netice, Hititlerin zaferini gösterir. Amurru'nun ilhakı sağlanmış ve harpten önce olduğu gibi harpten sonrada Amurru şehir devleti, Hitit egemenliğinde kalmıştır.

Her iki tarafın kuvvetlerine gelince, Abu Simbel mabedindeki tasvirlerde Hitit kralının 8 bin öncü, 9 bin dümdar *(artçı asker)* olmak üzere 17 bin piyade ve 4 bin 500 kadar harp arabasına sahip olduğu yazılıdır. Mısır kaynaklarına göre savaş arabaları o çağlarda zamanımızın tank ve zırhlı arabalarına denk araçlardı. Mısırlıların verdiği bu rakamların abartılı olması da muhtemeldir. Hititler tarafında yer alan müttefikler, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yerleşik olan kavimlerdi. Mısır kaynakları kendi kuvvetlerinin miktarını yazmıyor. Sadece her birisine bir 'ilah'ın adı verilmiş olan 4 kol kuvvet vardı ve bunlardan 'baş tanrı'nın adını taşıyan Amon kolordusuna bizzat Ramses kumanda etmişti.

Hitit kuvvetleri Kadeş (Tell Nebimend) civarında mevzi almışlar. Ramses de Mısır'dan hareket ederek Şabtuna'ya varmıştı. Bu sırada Hitit ordusundan kaçtıklarını söyleyen iki asker yakalanmıştı. Bunlar Hitit kralının fedaileriydi. Hitit ordusunun Halep şehrinde bulunduğunu, Muvatalli'nin daha aşağı inmeye korktuğunu anlattılar. Bu iddialar, Mısır casuslarının verdikleri bilgilerle uyuşuyordu. Bunun üzerine Ramses, karargâhını bozarak Amon fırkası ile nehri geçti, Kadeş'e yürüdü. Ra, Ptah ve Sutekh kolorduları da firavunun ordusunu uzaktan takip ediyorlardı.

Muvatalli de ordusunu hemen nehrin doğusuna geçirmişti. Ramses, Kadeş'in batısında kuzey istikametinden yürürken Hitit orduları şehrin doğusundan güneye doğru ilerliyordu. Böylece Amon ordusu ile arkadan gelmekte olan üç kolordu arasına Hitit

* E. Memiş, *a.g.e.*, s. 112.

harp arabaları girmiş, Mısır kuvvetleri birbirlerinden ayrılmıştı. Bunun farkında olmayan Ramses, askerleri dinlenmeye bırakmıştı. Bu sırada alınan yeni bir haberle Hitit kralının şehrin arkasında saklandığı öğrenildi. Harp divanı toplandı. Hititlerin nehir taraflarında zayıf olduğu söyleniyordu. Bu noktadan yapılan bir çıkış üzerine Hititler şaşırmışlar ve paniğe kapılmışlardı. Mısır vesikalarına göre, arkadaki ordular yetişerek Hititleri geride hiçbir asker kalmayıncaya kadar öldürdüler. Fakat Mısırlıların kaybı da büyüktü ve Ramses, kitabesinde ordusunun bakiyesini Mısır'a götürebildiği için memnun görünüyordu. Teb'de büyük bir zafer alayı hazırlanmıştı. Fakat Kadeş'in zapt edildiği haberi, Filistin'deki şehir devletlerinin ayaklanmasına sebep olacaktı. Bunun için Ramses, babası Sethos'un zamanındaki yerleri tekrar kazanmak için kendisini üç sene uğraştıran büyük bir Filistin seferi yapmak zorunda kaldı.

Mısır kaynaklarında savaş hakkında verilen bilgiler ihtiyatla karşılanmalıdır. Çünkü sonuçları itibariyle, savaşın sebebi olarak gösterilen Amurru krallığının Hititlerde kalmış olması ve daha sonra III. Hattusilis ve IV. Tuthalya'nın Amurru kralları ile yaptıkları anlaşmalar, savaşın Hititlerin zaferiyle bittiğini gösterir. Çarpışmaların devam etmiş olması da bu büyük savaşta Hititlerin yenilgiye uğradığını düşündürür.

Kadeş Muharebesinin Sonuçları ve Kadeş Antlaşması

Kadeş Savaşı, Firavun Ramses'in iktidarının beşinci yılında, yani MÖ 1296'da olmakla birlikte, MÖ 1280'de (bazı kaynaklarda 1278) iki devlet arasında büyük barışın yapılmış olması, çarpışmaların bu yıla kadar sürdüğünü gösterebilir. Barış yapıldığında Hitit devletinin başında III. Hattusilis bulunuyordu. III. Hattusilis'in müdafaanamesinden, Kadeş muharebesi ile barış arasında Hitit devletinin iç meselelerinin olduğu öğrenilmektedir. Bu vesikaya göre Muvatali'nin ölümünden sonra oğlu Urhi–Teşup tahta geçmiştir.

Mısır firavunlarının bölgedeki hakimiyeti Kadeş'e kadar devam etmiş, savaştan sonra Kenan ülkesi Mısır ve Hititler arasında paylaşılmıştı. Suriye ve Filistin bölgesindeki şartlar değişmiş ve savaşın sonunda Hititler, Mısır'ın Suriye'yi ele geçirmesine engel olmuşlardı. Bu dönemde Mısır-Hitit çekişmesinden faydalanan Asur Krallığı, giderek Mitanni topraklarına doğru yayılacak ve daha sonra Mısır sömürgelerini ve Hititleri tehdit ederek Fırat yakınlarına yerleşecekti. O zamana kadar devam eden Hitit-Babil dostluğu, Babil kralının ölümü üzerine soğumaya başlamıştı. Tehlikenin farkına varan Hattuşili, Ramses ile bir antlaşma imzalamaya mecbur oldu.

III. Hattusili'nin siyasi hayatındaki en büyük başarısı, 17 yıl süren savaşlara son veren Kadeş Antlaşması'nı imzalamış olmasıdır. İki ülke arasındaki anlaşma, o zamanın diplomatik yazışma dili olan Akadca ve Mısır dilinde hazırlamıştır. Gümüş bir tablet üzerine kazanmış Akadca metin, Mısır'a gönderilmiştir. Ancak bu tablet şimdiye kadar ele geçmemiştir. Tablet daha sonra Mısır diline tercüme edilerek mabetlerin duvarlarına nakşedilmiştir. Aynı metnin kil tablet kopyaları Boğazköy arşivinde bulunmuştur. Bir çeşit saldırmazlık sözleşmesi olan anlaşmaya göre, her iki kral da birbirlerini kardeş sayıp bir daha savaşmayacak ve dış güçlere karşı birbirlerine yardım edeceklerdi. Suçluların iadesi konusunda da anlaşmışlardı. Bu anlaşmanın Mısır ve Hitit nüshalarının ele geçmiş olması, Eskiçağ tarihinin en güzel keşiflerinden birisi olarak kabul edilmektedir.

Anlaşma büyük bir ihtimalle ortak bir komisyonca hazırlanmıştır ve anlaşma teklifinin Hitit kralından geldiği görülmektedir. Ramses'in Hattuşili'ye gönderdiği mektupta antlaşmadan 'gümüş tablet' diye söz edilmektedir:

'*Kardeşim için gümüş tablet hazırlattım ve ona gönderdim, sen de gümüş tableti hazırlat ve bana gönder, onları Hatti ülkesinin tanrıları ile Mısır ülkesinin tanrılarının önüne koyalım.*'*

* S. Alp, s. 11-13.

Ramses'in Mira kralına yazdığı bir mektupta '*Biz biraderimle yemin ettik, ben ona karşı sana yardım edemem*' ifadesi yer almaktadır. III. Hattuşili de Kadaşman-Enlil'e '*Mısır kralı ve ben kardeş olduk ve şu kararı verdik: Biz kardeşiz ve bunun için bir düşmana karşı müştereken savaşacağız ve bir dosta karşı da müştereken dost olacağız*' demektedir.

Barıştan sonra iki devletin kraliyet ailesi arasında birçok tebrik mesajları gönderilmiştir. Hatta III. Hattuşili, antlaşmanın imzalanmasından bir süre sonra kızını II. Ramses'le evlendirmiştir. Bu evlilik Mısır kaynaklarınca da doğrulanır. Hattuşili de Hitit tarihlerinde geniş yer bulan Huri kökenli Puduhepa ile evlenmiş ve Kadeş Antlaşması dahil pek çok resmi belgeye kocası ile birlikte mührü basılmıştır.

MÖ 1280'de II. Ramses ile Hitit Kralı III. Hattuşili arasında yapılan Kadeş Antlaşması, bilinen ilk antlaşma olması bakımından önemlidir. Kadeş Savaşı ve Antlaşması ile Ön Asya memleketleri arasında kervan yollarının düğüm noktası olan Kuzey Suriye'ye Hititler hakim olmuştur. Fakat bu anlaşma, Mısır için

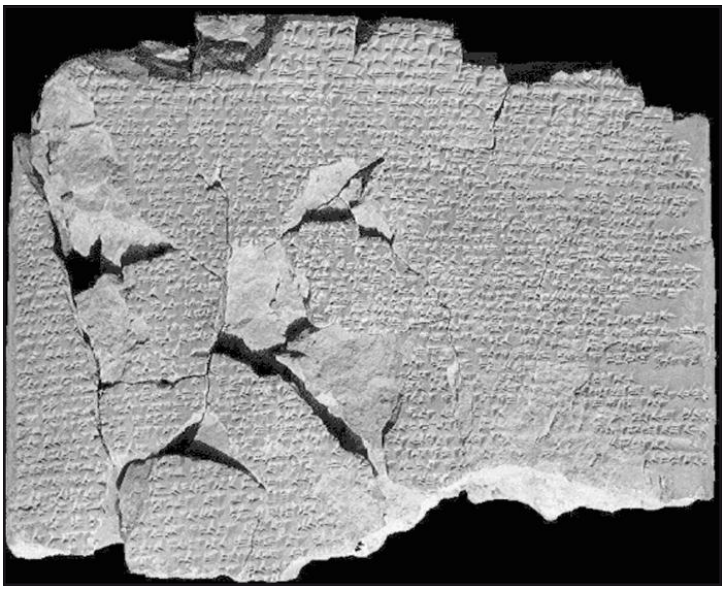

kısa sürede anlamını yitirecektir. Çünkü yeni bir Hint-Avrupa akını, bölgeyi etkileyecek ve Mısır'ın sömürgeleri merkezden tek tek ayrılacaktır. Anadolu'da Hititlerin, Yukarı Fırat üzerinde Asurların varlığı, Mısır'ı Filistin-Suriye ekseninde kendini korumaya zorlamışsa da yeni akınlar, Mısır'ı korunaklı yapısından çıkarmış ve çöküşünü hızlandırmıştır.

Kadeş Antlaşması'nın asıl metni gümüş tabletlere çivi yazısıyla yazılmıştı. Antlaşmanın Boğazkale (Hattuşaş) kazılarında bulunan kil tablet şeklindeki nüshası, halen İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergileniyor. Antlaşma metninin büyütülmüş bir kopyası, aynı zamanda New York'taki Birleşmiş Milletler Binası'nda bulunuyor.